

РІВНІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ

LEVELS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE FUNCTIONING OF THE OIL AND PETROLEUM PRODUCTS MARKET

Стешенко В.О., здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ORCID ID: 0009-0009-8872-2465

Мета статті полягає у необхідності виокремити та охарактеризувати рівні адміністративно-правового регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. У статті виокремлено та охарактеризовано рівні адміністративно-правового регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. Доведено, що на загальнодержавному рівні регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів центральне місце відіграють вищі органи влади, які приймають участь у визначенні напрямів та проведенні державної політики в різних сферах суспільного життя, а також відповідають за прийняття комплексних рішень направлених на координацію та спрямування економічних, адміністративних та інших процесів. Зауважено, що на галузевому рівні регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів реалізується діяльність центральних органів виконавчої влади, функціональна спеціалізація яких стосується безпосередньо питань надрокористування та функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. Зроблено висновок про наявність трьох основних рівнів суб'єктів планування у сферах національної безпеки і оборони, що пояснюється особливостями правового статусу кожного їх представника, а саме: 1) Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України – ключові органи стратегічного планування, до компетенції яких входить розгляд, ухвалення та затвердження довготривалих та інших глобальних документів, пов'язаних із функціонуванням та розвитком національної безпеки та оборони; 2) Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна прикордонна служба України, Національний координаційний центр кібербезпеки України, координаційний орган з питань розвідувальної діяльності, – органи цільового планування, які забезпечують організацію розроблення довготривалих стратегічних документів конкретного виду, а також інших концепцій та програм за сферами здійснення публічного управління, наприклад, суто в оборонній сфері, секторі громадської безпеки і цивільного захисту тощо; 3) окремі центральні органи виконавчої влади (Національна поліція України, Національна гвардія України, Служба безпеки України та інші) – здійснюють розробку планів та програм забезпечення національної безпеки та оборони, що стосуються їх діяльності безпосередньо, враховуючи виконувані функції, попит в ресурсах для їх здійснення, роль у мобілізаційній діяльності держави і таке інше.

Ключові слова: рівні, адміністративно-правове регулювання, функціонування ринку нафти і нафтопродуктів, нафтопродукти, регулювання ринку нафти.

The purpose of the article is to identify and characterize the levels of administrative and legal regulation of the functioning of the oil and petroleum products market. The article identifies and characterizes the levels of administrative and legal regulation of the functioning of the oil and petroleum products market. It is proven that at the national level of regulation of the functioning of the oil and petroleum products market, the central place is played by higher authorities, which participate in determining the directions and implementing state policy in various spheres of public life, and are also responsible for making complex decisions aimed at coordinating and directing economic, administrative and other processes. It is noted that at the sectoral level of regulation of the functioning of the oil and petroleum products market, the activities of central executive authorities are implemented, the functional specialization of which directly concerns issues of subsoil use and the functioning of the oil and petroleum products market. It was concluded that there are three main levels of planning entities in the areas of national security and defense, which is explained by the peculiarities of the legal status of each of their representatives, namely: 1) The President of Ukraine, the National Security and Defense Council of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine - key strategic planning bodies, whose competence includes the consideration, adoption and approval of long-term and other global documents related to the functioning and development of national security and defense; 2) The Ministry of Defense of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the State Border Service of Ukraine, the National Cybersecurity Coordination Center of Ukraine, the coordinating body for intelligence activities - target planning bodies that ensure the organization of the development of long-term strategic documents of a specific type, as well as other concepts and programs in the areas of public administration, for example, purely in the defense sector, the public security and civil protection sector, etc.; 3) individual central executive bodies (National Police of Ukraine, National Guard of Ukraine, Security Service of Ukraine, and others) - develop plans and programs for ensuring national security and defense that directly relate to their activities, taking into account the functions performed, the demand for resources for their implementation, the role in the mobilization activities of the state, and so on.

Key words: levels, administrative and legal regulation, functioning of the oil and oil products market, oil products, oil market regulation.

Актуальність теми. Побудова дієвої державної регулятивної конструкції функціонування ринку нафти і нафтопродуктів досягається шляхом ієрархічного розподілу повноважень між уповноваженими інституціями за рівнями управління. Актуальність такого підходу зумовлена зростанням ролі нафтового сектору у забезпеченні енергетичної безпеки держави, а також необхідністю адаптації національної системи регулювання ринку нафти та нафтопродуктів до сучасних економічних, екологічних та геополітичних викликів. В умовах трансформації енергетичних ринків, посилення інтеграційних процесів та ускладнення ланцюгів постачання нафти і нафтопродуктів, відсутність чітко структурованої та узгодженої системи державного регулювання може призводити до дисбалансів на внутрішньому ринку, зниження інвестиційної привабливості галузі та виникнення ризиків для стабільності цінової політики. Саме тому ієрархічне роз-

межування функцій між регуляторними органами, що передбачає чітке визначення компетенцій, механізмів координації та відповідальності на кожному рівні управління, є необхідною передумовою ефективного функціонування ринку нафти і нафтопродуктів та забезпечення сталого розвитку енергетичного сектору в цілому.

Стан дослідження проблеми. В сучасній теорії адміністративного права дослідження адміністративно-правового регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів є актуальним предметом наукових пошуків. Дана проблема розроблювалась в працях С.О. Баранова, О.І. Безпалової, Н.П. Бортника, Н.Ю. Кантора, О.В. Музи, Т.А. Шумейло та багатьох інших. Водночас, в роботах представників науки адміністративного права саме характеристика рівнів адміністративно-правового регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів не знайшла свого розкриття та дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета статті – виокремити та охарактеризувати рівні адміністративно-правового регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. Для реалізації вказаної мети необхідно: встановити особливості категорії «рівні адміністративно-правового регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів»; виокремити рівні адміністративно-правового регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів.

Наукова новизна статті обумовлена тим, що в ній запропоновано авторський підхід до виокремлення рівнів адміністративно-правового регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів та надано їм змістовну характеристику.

Виклад основного матеріалу. Рівні є однією з ключових характеристик структури державного регулювання. Досліджуючи особливості його прояву в різних сферах суспільної діяльності, науковці відзначають різноманітність змісту й цілей регуляторних процесів, а також відмінності у їх застосуванні суб'єктами публічної влади, наділеними різним обсягом повноважень. Саме це різноманіття становить концептуальну основу виокремлення рівнів державного регулювання. Наприклад, аналізуючи державне регулювання протидії корупції на території України Д.Г. Заброра зробив висновок, що він відбувається: а) на стратегічному рівні – це забезпечення постійної спільної діяльності суб'єктів боротьби з корупцією щодо їх всебічного виявлення, вивчення та усунення причин та умов корупції; б) на локально-стратегічному – постійне об'єднання зусиль суб'єктів боротьби з корупцією на пріоритетних напрямках суспільно-економічного життя; в) на оперативному – забезпечення ефективного використання сил та засобів суб'єктів боротьби з корупцією у певний період, у відповідній оперативній обстановці; г) на оперативно-локальному – використання спільних зусиль щодо запобігання та припинення найбільш розповсюдженим видам корупційних правопорушень [1, с.18]. Дещо інший підхід до градації рівнів пропонує С.Г. Стеценко у контексті державного регулювання автомобільного транспорту. Основу встановлення відповідних рівнів правового регулювання вчений бачить в інституційній системі [2, с.359]. Однією з найбільш близьких сфер до теми нашого дисертаційного дослідження, в рамках якої науковці виділяють рівні державного управління є економіка. Так, О.С. Сеннішин, М.О. Горинь, О.О. Кундицький вважають, що державне регулювання економікою розбудовано за принципом ієрархії суб'єктів регулювання та включає в себе наступні рівні: 1) рівень органів державної влади; 2) рівень органів місцевого самоврядування; 3) рівень судових органів [3, с. 83–86].

Представлені наукові підходи показують, що рівні державного регулювання, як правило, виділяються виходячи із системи інституцій задіяних до регулювання конкретної сфери суспільних відносин та їх ієрархії, яка ґрунтується, передусім, на адміністративно-територіальному поділі, що визначає існування єдиного керівного центру, а також регіональних і локальних осередків публічного управління. Зважаючи на викладене, можемо виділити наступні рівні регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів.

1) загальнодержавний рівень. На даному рівні центральне місце відіграють вищі органи влади, які приймають участь у визначенні напрямів та проведенні державної політики в різних сферах суспільного життя, а також відповідають за прийняття комплексних рішень направлених на координацію та спрямування економічних, адміністративних та інших процесів. Саме на даному рівні ратифікуються міжнародні правові засади функціонування ринку та нафтопродуктів; приймаються законодавчі акти, які регламентують роботу останнього, а також закріплюються гарантії прав та свобод його учасників; визначаються загальнонаціональні технічні та інші стандарти якості нафтопродуктів, правила безпеки при видобутку нафти, вимоги щодо охорони праці осіб, які здійснюють трудову діяльність на об'єктах нафтовидобування; визначаються особливості здійснення державного контролю в галузі роботи ринку нафти, а також проведення моніторингу його роботи і таке інше. Крім визначеного, саме в рамках загальнодержавного рівня забезпечується формування

та підтримка мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів, згідно вимог Закону України «Про мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів» від 21.11.2023 №3484-IX, як вираження стабілізаційної функції державної політики у даній сфері. Зокрема, створено електронну систему репортигу, яка забезпечує облік та контроль обсягів мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів, які зберігають оператори, суб'єкти ринку та відповідальні зберігачі, моніторинг обсягів, якості і безпечності нафтопродуктів на ринках нафти, нафтопродуктів та скрапленого газу в Україні. Електронна система репортигу складається з електронної платформи та бази даних мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів. Взаємодіючи з іншими електронними реєстрами, остання забезпечує наявність відомостей про: 1) обсяги введених в обіг виробниками та імпортерами нафти та нафтопродуктів за попередні періоди; 2) якість і безпечність нафтопродуктів на ринку України; 3) нормативні обсяги мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів для кожного суб'єкта ринку; 4) банківські установи, які надали банківські гарантії; 5) банківські гарантії, видані операторам або суб'єктам ринку; 6) дані обліку акцизного податку суб'єктів ринку, у тому числі дані рівнемірів на акцизних складах, що зазначені як місця зберігання мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів; 7) дані щодо митного оформлення нафти та/або нафтопродуктів, що ввозяться на митну територію України в режимі імпорту тощо [4].

Важливим питанням яке вирішується на загальнодержавному рівні є формування, забезпечення функціонування і безпеки інфраструктури транспортування нафти і нафтопродуктів. Наприклад, Законом України «Про трубопровідний транспорт» затверджено засади державної політики в даній царині та особливості державного контролю [5]. Питання безпеки нафтогазотранспортної інфраструктури врегульовано Постановою КМУ «Про затвердження Правил охорони магістральних трубопроводів» від 16.11.2002 №1747 [6].

2. Галузевий рівень. Даний рівень передбачає діяльність центральних органів виконавчої влади, функціональна спеціалізація яких стосується безпосередньо питань надкористування та функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. На даному рівні приймаються, переважно, регуляторні акти відповідних міністерств, які стосуються технічних питань діяльності в нафтовому секторі, а саме: видобутку, зберігання, транспортування нафти і нафтопродуктів; дотримання правил пожежної та іншої безпеки при роботі на об'єктах; особливостей юридичного узгодження та оформлення операцій з формування мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів; затвердження складу комісій, груп та інших колегіальних органів, які забезпечують аукціонний продаж нафти, безпеку на об'єктах нафтогазотранспортування; організації та проведення контрольних заходів щодо об'єктів нафтовидобування і таке інше. Зокрема, Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Правил розробки нафтових і газових родовищ» від 15.03.2017 №118 встановлено основні вимоги до організації та здійснення дослідно-промислової та промислової розробки родовищ вуглеводнів та регламентують відносини суб'єктів господарювання та центральних і місцевих органів виконавчої влади, що виникають під час користування нафтогазоносними надрами, з метою їх комплексного і раціонального використання. Вимоги цих Правил поширюються на діяльність усіх суб'єктів нафтогазової галузі будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, які здійснюють пошуки, розвідку, проектування систем розробки і облаштування, розробку родовищ вуглеводнів, влаштування та експлуатацію свердловин, інших промислових споруд тощо [7].

Крім визначеного, саме на міжрегіональному (галузевому) рівні затверджуються галузеві угоди про удосконалення та покращення виробничих, трудових та соціально-економічних умов на підприємствах, в організаціях та підприємствах сфери нафтогазовидобування.

Важливо зазначити, що суб'єкти галузевого рівня відповідають за тарифікацію та ціноутворення на ринку нафти і нафтопродуктів. Наприклад, Постановою НКРЕКП від 25.05.2017 №690 затверджено Порядок формування

тарифів на транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними трубопроводами, який визначає засади формування та розрахунку тарифів на послуги з транспортування нафти (нафтопродуктів) територією України магістральними нафтопроводами (нафтопродуктопроводами) та процедуру їх установлення та перегляду [8].

3. Локальний (об'єктовий) рівень. На даному рівні регуляторна діяльність уповноважених суб'єктів державної влади спрямовується щодо окремих територій де розташовані нафтогазоносні надра, а також підприємств, установ, організацій, які провадять нафтовидобування. Так, саме в межах вказаної ланки відбувається затвердження проектів розробки родовищ згідно до положень Наказу Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Правил розробки нафтових і газових родовищ» від 15.03.2017 №118 [7].

В контексті цього ж рівня відбувається реалізація положень Закону України «Про угоди про розподіл продукції» від 14.09.1999 №1039-XIV. Угоди про розподіл продукції відповідно до Закону можуть укладатися щодо окремих ділянок (ділянки) надр, що обмежуються у просторі та координатами, в межах яких знаходяться родовища, частини родовищ корисних копалин загальнодержавного і місцевого значення, включаючи ділянки надр у межах континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України. На вимогу інвестора і у випадках, коли земельні ділянки, необхідні для виконання укладеної угоди про розподіл продукції, знаходяться у державній або комунальній власності, ділянки надр (родовища корисних копалин) надаються разом із такими земельними ділянками. У всіх інших випадках держава забезпечує надання на вимогу інвестора земельних ділянок, необхідних для виконання укладеної угоди про розподіл продукції, у порядку, зазначеному у такій угоді. У разі перебування земельних ділянок, необхідних для використання надр на умовах угод про розподіл продукції, у власності фізичних чи юридичних осіб або в комунальній власності набуття права власності на ці земельні ділянки здійснюється державою відповідно до закону, якщо інше не передбачене угодою про розподіл продукції [9].

Не можна не відмітити той факт, що в контексті локального (об'єктового) рівня вирішується питання про застосування санкцій до суб'єктів ринку, які порушують правила, вимоги та стандарти щодо його функціонування. Якразим прикладом є діяльність Антимонопольного комітету України, який розглядає справи про порушення законодавством про захист економічної конкуренції та виносить на підставі цього рішення. Згідно із Законом України «Про захист економічної конкуренції», розгляд справ починається з прийняття розпорядження про початок цього процесу та закінчується прийняттям рішення

у справі в рамках чого представники Комітету: збирають і аналізують документи, висновки експертів, пояснення осіб, іншу інформацію, що є доказом у справі, та приймають рішення у справі в межах своїх повноважень; отримують пояснення осіб, які беруть участь у справі, або будь-яких осіб за їх клопотанням чи з власної ініціативи [10].

Органи Антимонопольного комітету України розпочинають розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції за: а) заявами суб'єктів господарювання, громадян, об'єднань, установ, організацій про порушення їх прав внаслідок дій чи бездіяльності, визначених цим Законом як порушення законодавства про захист економічної конкуренції; б) поданнями органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю про порушення законодавства про захист економічної конкуренції; в) власною ініціативою органів Антимонопольного комітету України; д) фактом вклучення особи, яка є власником (засновником), бенефіціаром власника (засновника), контролером власника (засновника) засобу/засобів масової інформації, що має/мають значний вплив на теледіагностичний ринок, до Реєстру осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) [10].

Висновки. Отже, Констатована наявність трьох основних рівнів суб'єктів планування у сферах національної безпеки і оборони, що пояснюється особливостями правового статусу кожного їх представника, а саме: 1) Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України – ключові органи стратегічного планування, до компетенції яких входить розгляд, ухвалення та затвердження довготривалих та інших глобальних документів, пов'язаних із функціонуванням та розвитком національної безпеки та оборони; 2) Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна прикордонна служба України, Національний координаційний центр кібербезпеки України, координаційний орган з питань розвідувальної діяльності, – органи цільового планування, які забезпечують організацію розроблення довготривалих стратегічних документів конкретного виду, а також інших концепцій та програм за сферами здійснення публічного управління, наприклад, суто в оборонній сфері, секторі громадської безпеки і цивільного захисту тощо; 3) окремі центральні органи виконавчої влади (Національна поліція України, Національна гвардія України, Служба безпеки України та інші) – здійснюють розробку планів та програм забезпечення національної безпеки та оборони, що стосуються їх діяльності безпосередньо, враховуючи виконувани функції, попит в ресурсах для їх здійснення, роль у мобілізаційній діяльності держави і таке інше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заброда Д.Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект): дис... автореф... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Київ: Національна академія внутрішніх справ. 2005. 22 с.
2. Стеценко С. Г. Адміністративне право України Навчальний посібник. К Атіка. 2007. 624 с.
3. Сенишин О. С., Горинь М. О., Кундицький О. О. Державне регулювання економіки : навч. посібник. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. 334 с.
4. Про мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів: Закон України від 21.11.2023 №3484-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №134. Ст.785.
5. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15.05.1996 №192/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №29. Ст.139.
6. Про затвердження Правил охорони магістральних трубопроводів: постанова, правила від 16.11.2002 №1747. *Офіційний вісник України*. 2002. №47. Ст.2135.
7. Про затвердження Правил розробки нафтових і газових родовищ: наказ від 15.03.2017 №118. *Офіційний вісник України*. 2017. №51. Ст.1578.
8. Про затвердження Порядку формування тарифів на транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними трубопроводами: постанова, порядок від 25.05.2017 №690. *Урядовий кур'єр*. 2017. №169.
9. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 №1039-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №44. Ст.391.
10. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 №2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №12. Ст.64.